

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE REFORMATĂ

TEZĂ DE DOCTORAT

Biserică, politică și război

O analiză din perspectivă politică și religioasă a evenimentelor
fundamentale din istoria Transilvaniei secolelor XVI și XVII

Rezumat

Conducător științific:
Prof. Univ. Dr. Desideriu Buzogány

Doctorand:
Ciprian Simuț

Cluj-Napoca, 2013

CUPRINS

1.INTRODUCERE

2.ISTORIA GENERALĂ A TRANSILVANIEI (secolele XVI și XVII)

2.1.Momentul Mohács 1526

2.2.Geneza ideii principatului autonom

2.3.Tensiuni militare

2.4.Tensiuni religioase

2.5.Tensiuni multidenominaționale și confesionale

2.6.Tensiuni politice

3.ISTORIA POLITICĂ A TRANSILVANIEI (secolele XVI-XVII)

3.1.Consecințe politice ale momentului Mohács 1526

3.2.Principatul Transilvan și fundamentele juridice ale genezei sale

3.3.Organizarea instituțională a Transilvaniei

3.4.Conducerea familiei Báthory

3.5.Rolul principelui în organizarea și funcționarea statului

3.6.Statutul juridic al Transilvaniei în secolele XVI și XVII

3.7.Problema disputelor teritoriale și a stărilor transilvane

3.8.Politica Transilvaniei în secolul XVII

3.9.Politica teritorială a Transilvaniei în context regional

3.10.Fluctuații ale puterii politice otomane

3.11.Problema beligeranțelor habsurgo-otomane în Transilvania

3.12.Transilvania la răscruce de secole

4.DOMNITORI TRANSILVANI MARCANȚI (Secolele XVI-XVII)

4.1.Conflicte politice princiare

4.2.Ipoteza absolutismului transilvan

4.3.János Zsigmond Zápolya (1556-1571)

4.4.István Báthori (1571-1586)

4.5.Zsigmond Báthori (1588-1594, 1594-1598, 1598-1599, 1601-1602)

4.6.Mihai Viteazul și regimul Basta

4.7.István Bocskai (1605-1606) și Zsigmond Rákoczi (1607-1608)

4.8.Gábor Báthory (1608-1613)

4.9.Gábor Bethlen (1613-1629)

4.9.1.Politica externă a lui Bethlen

4.9.2.Reformele lui Bethlen

4.10.Ecaterina de Brandenburg (1629-1630)

4.8.György Rákoczi I (1630-1648)

4.8.1.Controversa catolică

5.RĂZBOAIELE DIN TRANSILVANIA

5.1.Haiducimea și puterea militară a lui Bocskai

5.2.Război și religie

5.3.Stabilitatea militară a Transilvaniei

5.4.Războiul de 15 ani sau Războiul cel Lung

5.4.1.Tratatul de la Viena și consecințele directe

5.5.Războaiele turcești

5.6.Războiul de 30 de Ani

5.7.Controverse politico-militare

5.8.Probleme militare

5.9.Noi conflicte și planuri finale

6.ISTORIA BISERICII DIN TRANSILVANIA ȘI UNGARIA

(Secolele XVI și XVII)

6.1.Reforma în Ungaria

6.2.Aspecte ecleziiale marcante

6.3.Reforma în Transilvania

6.3.1.Calvinismul și populația românească

6.4.Denominaționismul transilvan

6.5.Procesul de confesionalizarea

6.6.Conviețuirea denominațională în principat

6.7.Problema contrareformei

6.7.1.Contrareforma și Pázmány Péter

6.7.2.Politica contrareformei transilvane

6.8.Revigorarea bisericii

6.9.Politica din Transilvania și implicațiile pentru protestantism

6.10.Biserica ortodoxă în secolul al XVI-lea

6.11.Ortodoxismul românesc la răscrucea dintre veacuri

6.12.Mihai Viteazul și problemele religioase

6.12.1.Politica religioasă a generalului Basta

6.12.2.Ortodoxia în timpul domniei lui Gábor Bethlen

6.13.Stabilizarea statului și a bisericii

6.14.Problema iobăgiei

6.15.Civilizație și cultură

7.CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

Teza de doctorat, intitulată *Biserică, politică și război. O analiză din perspectivă politică și religioasă a evenimentelor fundamentale din istoria Transilvaniei secolelor XVI și XVII*, își propune să prezinte istoria celor două secole din istoria Transilvaniei atât din perspectivă politică, cât și din perspectivă religioasă, cu scopul de evidențierea legăturii dintre politic și religios în cadrul bisericilor din Transilvania. Evenimentele prezentate nu se rezumă doar la biserica reformată, ci și la istoria bisericilor cu care a intrat în contact, și care i-au fost contemporane, după înființarea ei, în cele două secole, precum cea catolică, luterană, unitariană și ortodoxă. De asemenea, teza dezbate influența pe care au avut-o războaiele, revoltele și tensiunile militare pentru viața bisericească transilvană. Acestea au lovit deseori puternic în structura și organizarea bisericilor. Politica este unul dintre segmentele care au influențat și care a fost influențat la rândul său de sfera religioasă. Influențele bisericii asupra principilor, dar și influențele sfericilor acestora au determinat schimbări în structura eclezială transilvană. Așadar, în această teză de doctorat este descrisă modalitatea de interacțiune între biserică, politică și război, prezentându-se consecințele care au influențat viața religioasă a populației din principatul Transilvaniei.

Metodologia folosită este descriptiv analitică, astfel încât evenimentele nu sunt descrise diacronic pentru a putea sublinia și dezbate pe larg anumite aspecte în contextele istorico-politice și religioase de care aparțin. Aceleași evenimente apar menționate și în alte contexte istorice fiind legate de probleme diverse pe care le-au influențat. Concluziile sunt prezentate atât pe parcursul argumentației, cât și la final, în ultimul capitol, sub forma unui compendiu al tezei.

Teza este structurată în 7 capitole, primul și ultimul reprezentând Introducerea, respectiv Concluziile generale ale tezei. Capitolul doi prezintă o istorie generală a Transilvaniei în secolele XVI și XVII, dar punându-se accent pe momentul Mohács, din 1526, care reprezintă un moment de cotitură atât pentru regatul Ungariei, cât și pentru regiunea Transilvaniei. Istoria regiunii regatului Ungariei și al regiunii Transilvaniei leagă aceste două teritorii inexorabil. Ruperea în trei părți a regatului Ungariei nu a fost considerat un moment definitiv și iremediabil de populația maghiară din Transilvania, ci doar o situație tranzitorie, față de care trebuie să se adapteze. Mulțumită domnitorilor care s-au succedat la conducerea regiunii, încă de timpuriu, se conturează și se definitivează o idee tot mai puternică și favorabilă nobilimii transilvane, și anume, ideea principatului autonom. Ideea nu se naște în vid, ci de pe urma unei nevoi stringente de adaptare la contextul politico-militar al vremii. Bătălia de la Mohács rupe regatul Ungariei în trei, iar Transilvania se vede obligată să rezolve problema fără a pierde în fața pretendenților

habsburgi. Reușita ruperii, nu atât de influența lor, cât de posibilitatea acestora de a prelua conducerea teritoriului a obligat nobilimea și conducerea principatului să orienteze politica internă spre autonomie. Puterea militară habsburgă era superioară celei de care dispunea nobilimea în Transilvania, fapt pentru care a recurs la ajutorul militar turc. Această forță era preferabilă celei habsburge pentru că nu impunea islamul decât în anumite condiții, iar în Transilvania nu era nevoie.

Tensiunile militare au continuat în cele două secole, iar Transilvania s-a văzut nevoită, prin instituția principelui, a nobililor și a stărilor să aleagă taberele față de care să își consolideze statului autonom. Timp de un secol și jumătate, Poarta Otomană a fost sprijinul militar și politic de care s-au folosit principii și nobilii pentru a păstra atât privilegiile, cât și autonomia regiunii. Chiar dacă unii dintre principii au dorit să unească Transilvania de regatul rupt al Ungariei, și chiar de coroana Poloniei, nu au reușit niciodată să creeze mediul favorabil pentru o asemenea realizare politică. Tensiunilor politice li se adaugă cele religioase. Acestea au urmat tiparul stabilit de tensiunile militare. Biserica, dar în cazul Transilvaniei avem a face cu bisericile, se adaptează problemelor generate de conflictele militare. În ciuda problemelor generate de războaiele bisericile încearcă să își consolideze puterea la nivel central, folosindu-se de instituțiile principatului. Grupele etnice care au locuit în Transilvania împărțeau diferitele religii, neexistând nici o grupare care să își poate revendica în întregime apartenența la o singură denominație. Datorită aderării la diferitele denominații creștine s-au format în decurs de un deceniu, odată cu pătrunderea protestantismului în Transilvania, patru religii recepte și una care a rămas doar tolerată. Tensiunile interdenominaționale au generat, la rândul lor, tensiuni interetnice, dar au creat o caracteristică unică în Europa, și anume, coexistența a mai multor denominații delimitate atât etnic, cât și religios, într-un spațiu restrâns. Spiritul de toleranță, dar fără a se interpreta în sens modern, a existat pentru a asigura, tocmai prin ceea ce părea a fi motivul potrivit pentru tensiuni, stabilitate pe teritoriul principatului.

Al treilea capitol prezintă perspectivă politică a istoriei Transilvaniei, dar începând tot de la momentul Mohács, 1526. Prezentarea perspectivei politice se continuă cu aspectele legate de fundamentele juridice prin care s-a constituit principatul Transilvaniei. Teritoriul Transilvaniei avea nevoie de instituții care să administreze politica internă și externă. Parte din vechile organizări se păstrează, precum stările și dietele, dar și constituția Ungariei este preluată și adaptată pentru a se potrivi realităților cotidiene. S-a considerat importantă prezentarea pe scurt a

implicației familiei Báthory în funcționarea și dezvoltarea statului transilvan. Aceasta a fost cea care a pecetluit fundamentele statului transilvan, precum și împământarea ideii de transilvanism și autonomie. Principii care au domnit din timpul acestei familii până la preluarea definitivă a principatului de către habsburgi, la final de secol XVII, au preferat fie ocrotirea oferită de Poartă, fie încercarea subtilă de a juca la două capete, atât pe partea habsburgă, cât și pe cea otomană, doar pentru a păstra în echilibru situația autonomiei. Fiind un teritoriu de graniță, nu s-a putut evita dezbateră continuă pe tema teritoriului. Transilvania a fost dorită atât de habsburgi, cât și de turci, cu scopul de a oferi un avantaj strategic și economic asupra celuilalt. Din pricina acestui rol jucat de principat a fost o situație crucială stabilirea influenței între cele două puteri. Astfel, având perioade de forță, cât și perioade de slăbiciune, principatul și-a dovedit capacitatea de a fi un jucător important în tensiunile militare ale vremii. Poarta otomană, însă, nu a fost întotdeauna ceea ce ar fi dorit principii să fie. Nu de puține ori au fost sub așteptări, dar au compensat negativ prin evidente implicări nepermise în politica internă. Totuși, spre final de secol XVII, puterea otomană slăbește, iar principii se văd obligați să cedeze părții habsburge. Tensiunile dintre cele două puteri inamice s-au răsfrânt și asupra politicii transilvane. Cu riscul de a întărâta cele două puteri, principii transilvani, alături de stări, au dispus măsuri care să păstreze principiul autonomiei și libertății religioase, chiar dacă aceasta din urmă se referea doar la religiile recepte.

În capitolul al patrulea am prezentat câteva dintre măsurile luate de unii dintre conducătorii principali din Transilvania primei jumătăți de secol XVII. Conflictele princiare au fost intense, încercându-se acapararea puterii de către forțe care favorizau una sau alta dintre puterile militare ale vremii. Un alt aspect care trebuie menționat este cel legat de aderența religioasă a unora dintre principii, aderențe care au fost sau nu pe placul stărilor. Alături de acești principii și conducători marcanți am prezentat și problema războaielor religioase, în capitolul al cincilea. Prima jumătate de secol XVII este marcată de o serie de evenimente militare care au influențat atât politica statală a principatului, cât și pe cea religioasă. Fluctuațiile în tensiunile religioase au creat scenarii diverse, care au favorizat fie catolicismul, în perioada domniei lui Basta, fie ortodoxia, în perioada domniei lui Viteazul, fie una dintre denomițiile protestante, în timpul unora dintre principii transilvani. Războiul și religia sunt întrepătrunse, primul fiind justificat pe baze religioase. Chiar dacă la nivelul populației de rând conflictele interdenominaționale nu erau o problemă serioasă, la nivelul politicii de stat s-a dovedit că

persecutarea unora dintre denomiții, cum ar fi unitarianismul și sabatarianismul, au fost intens pregătite pentru a reuși. Rezultatele conflictelor militare s-au răsfrânt și asupra populației și asupra nivelului de trai. Totuși, situația protestantismului a rămas aproape nealterat timp de un secol și jumătate. Războaiele dintre turci și europenii creștini, reprezentați cu precădere de imperiul habsburgic au obligat participarea Transilvaniei, fie de partea Porții, fie de partea imperialilor. Războiul cel Lung și Războiul de Treizeci de Ani sunt două dintre cele mai dure războaie ale vremii, care au și restructurat situația Transilvaniei, prevestind trecerea treptată de sub suzeranitatea otomană spre cea habsburgă.

În al șaselea capitol s-a prezentat istoria bisericii din Transilvania și Ungaria în secolele XVI și XVII. Situația religioasă în aceste două secole este marcată cu precădere de pătrunderea rapidă și puternică a protestantismului într-un teritoriu dominat de catolicism și ortodoxism. De la statutul de religie străină s-a trecut într-un timp foarte scurt la puterea religioasă dominantă în principat, mai întâi pentru luteranism, apoi pentru calvinism. Unitarianismul s-a impus la fel de repede, alături de sabatarianism. Implementarea și extinderea rapidă a ultimelor două a făcut ca unitarianismul să pătrundă până la cel mai înalt nivel, devenind religie receptă. Acest statut ar fi părut că oferă protecție, dar datorită unor mișcări ample și a unui program bine alcătuit, persecutarea denomiției a dus la slăbirea și restrângerea influenței sale în principat. Reforma în Transilvania creează un spațiu eclezial care ar părea a fi ecumenic, dar care nu este și nici nu poate fi definit ca atare. Chiar dacă într-un teritoriu restrâns au existat patru religii recepte, ortodoxismul a fost doar tolerat, iar sabatarianismul persecutat, coabitarea simultană a acestora nu poate fi definită ca toleranță, cel puțin nu așa cum este înțeles termenul în sensul modern. Încercarea bisericii reformate de a converti populația ortodoxă românească la calvinism printr-un program intens de tipărire de materiale, inclusiv a Bibliei, în limba română, nu a putut fi dus la împlinire, dar oferă o perspectivă a determinării cu care protestantismul transilvan a putut opera. Odată cu procesul de confesionalizare din secolul al XVII-lea, apare și procesul de reintroducerea și restaurare a influenței bisericii catolice prin programul contrareformei. Contextul religios transilvan nu poate fi ignorat cu atât mai mult cu cât ortodoxismul nu a putut fi eradicat, iar românii au rămas credincioși religiei ortodoxe, în ciuda analfabetismului populației. De asemenea, lipsa drepturilor, la care s-a adăugat o serie de libertăți ulterioare, nu au reușit să determenți populația românească să părăsească biserica ortodoxă și să se alăture bisericii reformate. Măsurile luate de conducerea bisericii reformate au constat chiar în înobilarea

românilor care treceau de la ortodoxism la calvinism, dar trecerea a fost considerată trădare. Iobăgia a rămas o problemă pentru populația românească, iar limitările drepturilor sociale, și diferențele dintre drepturile românilor față de cele ale celorlalte națiuni din Transilvania, au creat mentalitatea de coagulare ideologică, prin care populația românească s-a considerat persecutată și exploatată, păstrând legătura identității naționale tot mai puternică.

Concluziile acestei teze se referă la aspecte legate atât de politică, cât și de religie, ambele sfere influențându-se reciproc. Problemele sociale, economice, politice și religioase pe care le-au generat tensiunile dintre Imperiul Habsburgic și cel Otoman, cuplate cu tensiunile pe care le-a generat intrarea Europei în tensiunile dintre cele două puteri, au provocat consecințe și în Transilvania. Ideea principatului autonom, introducerea, răspândirea și implementarea protestantismului, dobândirea statutului de religii recepte, încercările de convertire și acceptarea suzeranității otomane au creat un scenariu în care Transilvania și-a conturat o identitate proprie bine definită în Europa secolelor XVI și XVII.

Bibliografie

Cărți

- Abbott, John S. C. *The Empire of Austria*, 1859.
- Abbott, John S. *The Monarchies of Continental Europe. The Empire of Austria. Its Rise and Present Power*, 1859.
- Adanır, Fikret, and Suraiya Faroqhi. *The Ottomans and the Balkans: A Discussion of Historiography*. BRILL, 2002.
- Aksan, Virginia H., and Daniel Goffman. *The Early Modern Ottomans: Remapping the Empire*. Cambridge University Press, 2007.
- Alston, Wallace M., and Michael Welker. *Reformed Theology: Identity and Ecumenicity II: Biblical Interpretation in The Reformed Tradition*. Wm. B. Eerdmans Publishing, 2007.
- Anderson, Perry. *The New Old World*. Verso Books, 2011.
- Armstrong, Alastair. *France, 1500-1715*. Heinemann, 2003.
- Armstrong, Brian G., and Mack P. Holt. *Adaptations of Calvinism in Reformation Europe: Essays in Honour of Brian G. Armstrong*. Ashgate Publishing, Ltd., 2007.
- Arnason, Johann P., and Natalie Doyle. *Domains and Divisions of European History*. Liverpool University Press, 2010.
- Asztalos, Miklós. *A történeti Erdély*. [Budapest: Erdélyi Férfiak Egyesülete, 1936.
- d' Aubigné, J. H. Merle. *History of the Protestant church in Hungary from the beginning of the reformation to 1859: with special reference to Transylvania*. Phillips, Sampson and co., 1854.
- d' Aubigné, J. H. Merle. *History of the Reformation in the Time of Calvin*. Hartland Publications, 1999.
- Babinger, Franz. *Mehmed the Conqueror and His Time*. Princeton University Press, 1992.
- Bajcsy-Zsilinszky, Endre. *Erdély múltja és jövője*. Budapest: Tinódi Könyvkiadó, 1990.
- Baker, Mona. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Routledge, 2008.
- Balogh, Ferencz. *A Magyar protestáns egyház : történelem részletei a reformátio korától jelenig*. Debreczen: Csáthy K., 1872.
- Bárdi, Nándor. *Erdély a históriában*. Csíkszereda: Pro-Print, 1998.
- Barnes, John Robert. *An Introduction to Religious Foundations in the Ottoman Empire*. BRILL, 1987.

- Barth, William Kurt. *On Cultural Rights: The Equality of Nations and the Minority Legal Tradition*. BRILL, 2008.
- Bauhofer, G. *History of the Protestant Church in Hungary from the Beginning of the Reformation to 1850: With Reference Also to Transylvania*, 1854.
- Bayerle, Gustav. *Ottoman tributes in Hungary: according to sixteenth century Tapu registers of Novigrad*. Walter de Gruyter, 1973.
- Bérenger, Jean. *A History of the Habsburg Empire: 1273-1700*. Longman, 1994.
- Bethlen, János, and József Jankovics. *Erdély története, 1629-1673*. Budapest: Balassi, 1993.
- Bethlen, Miklós, and János Pulai. *Magyar történelmi emlékek: köt. Kemény János erdélyi fejedelem önéletirása*. Heckenast G., 1856.
- Bideleux, Robert, and Ian Jeffries. *A History of Eastern Europe: Crisis and Change*. Routledge, 1998.
- Birchwood, Matthew, and Matthew Dimmock. *Cultural Encounters Between East and West, 1453-1699*. Cambridge Scholars Press, 2005.
- Birn, Raymond. *Crisis, Absolutism, Revolution: Europe and the World, 1648-1789*. University of Toronto Press, 2005.
- Black, Jeremy. *European Warfare, 1494-1660*. Routledge, 2002.
- Blei, Karel. *Freedom of Religion and Belief: Europe's Story*. Uitgeverij Van Gorcum, 2002.
- Blunt, John Henry. *Dictionary of Sects, Heresies, Ecclesiastical Parties and Schools of Religious Thought*. Kessinger Publishing, 2003.
- Bobory, Dóra. "Pálffy Géza: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században." *Buksz: kritikai írások a társadalomtudományok köréből* 22, no. 2 (2010). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=79149.
- Boner, Charles. *Transylvania: Its Products and Its People*. Longmans, Green, Reader, and Dyer, 1865.
- Bonney, Richard, and David J. B. Trim. *Persecution and Pluralism: Calvinists and Religious Minorities in Early Modern Europe 1550-1700*. Peter Lang, 2006.
- Boran, Elizabethanne, and Crawford Gribben. *Enforcing Reformation in Ireland And Scotland, 1550-1700*. Ashgate Publishing, Ltd., 2006.
- Borcoman, Mariana. "A Page from the History of the Principality of Transylvania." *Bulletin of the Transylvania University of Braşov* 2(51). Social Sciences-Law (2009).

<http://but.unitbv.ro/BU2009/BULETIN2009/Series%20VII/BULETIN%20VII%20PDF/229%20borcoman%20BUT%202009.pdf>.

- Brady, T. a, Heiko A. Oberman, James D. Tracy, and James A. Brady. *Handbook of European History, 1400-1600: Late Middle Ages, Renaissance, and Reformation*. BRILL, 1999.
- Brady, Thomas A. *Protestant Politics: Jacob Sturm (1489-1553) and the German Reformation*. BRILL, 1995.
- Brenner, Domnók, and Miklós Bethlen. *Les memoires du prince François Rakoczy sur la guerre de Hongrie, depuis 1706 jusqu'à la fin*. J. Neaulme, 1739.
- Brownson, Orestes Augustus. *Brownson's quarterly review*. Benjamin H. Greene, 1851.
- Brubaker, Rogers. *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*. Princeton University Press, 2006.
- Brundage, James A. *Law, Sex, and Christian Society in Medieval Europe*. University of Chicago Press, 1990.
- Bues, Almut. *Zones of Fracture in Modern Europe: The Baltic Countries, the Balkans, and Northern Italy*. Otto Harrassowitz Verlag, 2005.
- Büsching, Anton Friedrich, and Patrick Murdoch. *A New System of Geography: Hungary, Transylvania, Sclavonia, Dalmatia, Turkey in Europe, Portugal, Spain and France*. A. Millar, 1762.
- Bush, M. L. *Rich Noble, Poor Noble*. Manchester University Press ND, 1988.
- Byfield, Ted. *We the People: Democracy, Christendom's Unintended Achievement*. Christian History Project, 2011.
- Călin, Marin C., and Magdalena Dumitrana. *Values and Education in Romania Today*. CRVP, 2001.
- Carsten, F. L. *The New Cambridge Modern History: Volume 5, The Ascendancy of France, 1648-88*. CUP Archive, 1961.
- Clark, Charles Upson. *United Roumania*. Ayer Publishing, 1932.
- Clot, André. *Suleiman the magnificent*. New Amsterdam, 1992.
- Cooper, J. P. *The New Cambridge Modern History: Volume 4, The Decline of Spain and the Thirty Years War, 1609-48/49*. CUP Archive, 1979.
- Cooper-Oakley, Isabel. *Masonry and Medieval Mysticism: Traces of a Hidden Tradition*. Kessinger Publishing, 1996.

- Cornis-Pope, Marcel, and John Neubauer. *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries*. John Benjamins Publishing Company, 2010.
- Coxe, William. *History of the House of Austria, from the Foundation of the Monarchy by Rhodolph of Habsburgh to the Death of Leopold the Second: 1218-1792*, 1807.
- . *History of the Protestant church in Hungary from the beginning of the reformation to 1859: with special reference to Transylvania*. Phillips, Sampson and co., 1854.
- Crăciun, Maria, Ovidiu Ghitta, and Graeme Murdock. *Confessional identity in East-Central Europe*. Ashgate, 2002.
- Craig, J. *History of the Protestant church in Hungary from the beginning of the reformation to 1859: with special reference to Transylvania*. Boston; New York: Phillips, Sampson and co. J.C. Derby, 1854.
- Cruz, Anne J., and Mihoko Suzuki. *The Rule of Women in Early Modern Europe*. University of Illinois Press, 2009.
- Cserei, Mihály, and Imre Bánkúti. *Erdély históriája, 1661-1711*. Budapest: Európa, 1983.
- Csohány, János. *Tanulmányok Debrecen és a reformátusság múltjáról*. Debrecen: Fábrián Bt., 2004.
- Cuming, G. J. (ed). *Studies in church history*. Thomas Nelson and Sons Ltd., 1976.
- Dávid, Géza, and Pál Fodor. *Ransom Slavery Along the Ottoman Borders: Early Fifteenth-early Eighteenth Centuries*. BRILL, 2007.
- Davis, Mrs Tamar. *A General History of the Sabbatarian Churches: Embracing Accounts of the Armenian, East Indian, and Abyssinian Episcopacies in Asia and Africa, the Waldenses, Semi-Judaisers, and Sabbatarian Anabaptists of Europe; with the Seventh-day Baptist Denominaton in the United States*. Lindsay and Blakiston, 1851.
- Detrez, Raymond, and Barbara Segaert. *Europe and the Historical Legacies in the Balkans*. Peter Lang, 2008.
- Devine, T. M., and Jenny Wormald. *The Oxford Handbook of Modern Scottish History*. Oxford University Press, 2012.
- Dickens, Charles. *Household words*. Bradbury & Evans, 1851.
- Dixon, C. Scott, Dagmar Freist, and Mark Greengrass. *Living With Religious Diversity in Early-Modern Europe*. Ashgate Publishing, Ltd., 2009.

- Dixon, C. Scott. *Protestants: A History from Wittenberg to Pennsylvania 1517 - 1740*. John Wiley & Sons, 2010.
- Duerloo, Luc. *Dynasty and Piety: Archduke Albert (1598-1621) and Habsburg Political Culture in an Age of Religious Wars*. Ashgate Publishing, Ltd., 2012.
- Duyckinck, Evert A. *History of the World from the Earliest Period to the Present Time*. New York: Johnson, Fry and Company, 1809.
- Dvornik, Francis. *The Slavs in European History and Civilization*. Rutgers University Press, 1962.
- Dykes, James Oswald, James Stuart Candlish, Hugh Sinclair Paterson, and Joseph Samuel Exell. *The British and foreign evangelical review and quarterly record of Christian literature*. Johnstone & Hnuter, 1859.
- Elton, G. R. *The New Cambridge Modern History: Volume 2, The Reformation, 1520-1559*. Cambridge University Press, 1990.
- http://epa.oszk.hu/00400/00463/00007/pdf/149_niederhauser.pdf.
- Endes, Miklós. *Erdély három nemzete és négy vallása autonomiájának története*. Budapest: Sylvester Irodalmi és Nyomdai Intézet, 1935.
- Engel, Pál. *Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary*. I.B.Tauris, 2005.
- Eriksonas, Linas, and Leos Müller. *Statehood Before And Beyond Ethnicity: Minor States in Northern And Eastern Europe, 1600-2000*. Peter Lang, 2005.
- Ertl, Alan W. *Toward an Understanding of Europe: A Political Economic Précis of Continental Integration*. Universal-Publishers, 2008.
- Estep, William Roscoe. *The Anabaptist Story: An Introduction to Sixteenth-Century Anabaptism*. Wm. B. Eerdmans Publishing, 1996.
- Evans, R. J. W. *Austria, Hungary, and the Habsburgs: Central Europe c.1683-1867*. Oxford University Press, 2006.
- Fahlbusch, Erwin. *The Encyclopedia Of Christianity*. Wm. B. Eerdmans Publishing, 2005.
- Farley, Frederick Augustus. *Unitarianism exhibited in its actual condition: consisting of essays*. Simpkin, Marshall, 1846.
- Faroqhi, Suraiya, Bruce McGowan, Donald Quataert, and Sevket Pamuk. *An Economic and Social History of the Ottoman Empire*. Cambridge University Press, 1997.
- Faroqhi, Suraiya N. *The Cambridge History of Turkey*. Cambridge University Press, 2006.

- Fichtner, Paula Sutter. *Terror and Toleration: The Habsburg Empire Confronts Islam, 1526-1850*. Reaktion Books, 2008.
- Findling, John E. *Events That Changed the World Through the Sixteenth Century*. Greenwood Publishing Group, 2001.
- Fine, John V. A. *When Ethnicity Did Not Matter in the Balkans: A Study of Identity in Pre-Nationalist Croatia, Dalmatia, and Slavonia in the Medieval and Early-Modern Periods*. University of Michigan Press, 2006.
- Finney, Paul Corby. *Seeing Beyond the Word: Visual Arts and the Calvinist Tradition*. Wm. B. Eerdmans Publishing, 1999.
- Fodor, Pál, and Géza Dávid. *Ottomans, Hungarians, and Habsburgs in Central Europe: The Military Confines in the Era of Ottoman Conquest*. BRILL, 2000.
- Forster, Norman L., and Demeter B. Rostovsky. *The Roumanian Handbook*. Ayer Publishing, 1931.
- Fowler, George. *Turkey, or, A history of the origin, progress and decline of the Ottoman Empire*. T.H. Rees, Hope & Co., 1854.
- Frazer, Charles A. *Catholics and Sultans: The Church and the Ottoman Empire 1453-1923*. Cambridge University Press, 2006.
- Freedman, Paul. *Images of the Medieval Peasant*. Stanford University Press, 1999.
- Freschot, Casimir. *The compleat history of the treaty of Utrecht, as also that of Gertruydenberg: containing all the acts, memorials, representations, complaints, demands, letters, speeches, treaties and other authentick pieces relating to the the negotiations there. To which are added, the treaties of Radstat and Baden ...* London: A. Roper, and S. Butler, 1715.
- Frey, Linda, and Marsha Frey. *The Treaties of the War of the Spanish Succession: An Historical and Critical Dictionary*. Greenwood Publishing Group, 1995.
- Geest, Paul van, and Eduardus van der Borcht. *Strangers and Pilgrims on Earth: Essays in Honour of Abraham van de Beek*. BRILL, 2011.
- Gergely, Jenő, József Kardos, and Ferenc Rottler. *Az egyházak Magyarországon : Szent Istvántól napjainkig*. Budapest: Korona, 1997.
- Gieseler, Johann Karl Ludwig, Henry Boynton Smith, John Winstanley Hull, and Mary A. Robinson (translator.). *A Text-book of Church History: A.D. 1517-1648 (The Reformation and its results to the peace of Westphalia)*. Harper & Brothers, 1862.

- Gindley, Anton. *History of the Thirty Years' War*. Kessinger Publishing, 2005.
- Godkin, Edwin Lawrence. *The history of Hungary and the Magyars: from the earliest period to the close of the late war*. Cassell, 1853.
- Gordon, Bruce, and Peter Marshall. *The Place of the Dead: Death and Remembrance in Late Medieval and Early Modern Europe*. Cambridge University Press, 2000.
- Greenwood, Andrea, and Mark W. Harris. *An Introduction to the Unitarian and Universalist Traditions*. Cambridge University Press, 2011.
- Greyerz, Kasper von. *Religion and Culture in Early Modern Europe, 1500-1800*. Oxford University Press, 2007.
- Gunnoe, Charles. *Thomas Erastus and the Palatinate: A Renaissance Physician in the Second Reformation*. BRILL, 2010.
- Habesci, Elias. *The present state of the Ottoman empire,; containing a more accurate and interesting account...of the Turks than any yet extant. Including a particular description of the court and seraglio of the Grand Signor...* R. Baldwin, 1784.
- Hamilton, Sarah, and Andrew Spicer. *Defining the Holy: Sacred Space in Medieval And Early Modern Europe*. Ashgate Publishing, Ltd., 2005.
- Hanson, Michele Zelinsky. *Religious Identity in an Early Reformation Community: Augsburg, 1517 to 1555*. BRILL, 2009.
- Hantos, Elemér. *The Magna Carta Of The English And Of The Hungarian Constitution: A Comparative View Of The Law And Institutions Of The Early Middle Ages*. The Lawbook Exchange, Ltd., 1904.
- Heal, Bridget, and Ole Peter Grell. *The Impact of the European Reformation: Princes, Clergy and People*. Ashgate Publishing, Ltd., 2008.
- Helfferich, Tryntje. *The Thirty Years War: A Documentary History*. Hackett Publishing, 2009.
- Herb, Guntram Henrik. *Nested Identities: Nationalism, Territory, and Scale*. Rowman & Littlefield, 1999.
- Hillerbrand, H. *Encyclopedia of Protestantism*. Taylor & Francis, 2003.
- Hochedlinger, Michael. *Austria's Wars of Emergence: War, State and Society in the Habsburg Monarchy, 1683-1797*. Pearson Education, 2003.
- Holt, Mack P. *The French Wars of Religion, 1562-1629*. Cambridge University Press, 2005.

- Hotson, H. *Paradise Postponed: Johann Heinrich Alsted and the Birth of Calvinist Millenarianism*. Springer, 2001.
- Howell, James. *Florus Hungaricus Or The history of Hungaria and Transylvania: Deduced from the original of that nation, and their settling in Europe in the year ... 461, to ... the present Turkish invasion, anno 1664*. Marsh, 1664.
- Hsia, R. Po-chia. *A companion to the Reformation world*. Wiley-Blackwell, 2006.
- . *The World of Catholic Renewal, 1540-1770*. Cambridge University Press, 2005.
- Hupchick, Dennis P. *Conflict and Chaos in Eastern Europe*. Palgrave Macmillan, 1995.
- Imber, Colin, Keiko Kiyotaki, and Rhoads Murphey. *Frontiers of Ottoman Studies*. I.B.Tauris, 2005.
- Ingrao, Charles, and Franz A. J. Szabo. *The Germans and East*. Purdue University Press, 2007.
- Ingrao, Charles W. *The Habsburg Monarchy, 1618-1815*. Cambridge University Press, 2000.
- Jakó, Zsigmond. *Társadalom, egyház, muvelodés : tanulmányok Erdély történelméhez*. Budapest: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 1997.
- Jancsó, Benedek. *Erdély története*. Budapest: Pallas, 2001.
- Janos, Andrew. *East Central Europe in the Modern World: The Politics of the Borderlands from Pre- to Postcommunism*. Stanford University Press, 2002.
- Jaritz, Gerhard. *Ritual, Images, and Daily Life: The Medieval Perspective*. LIT Verlag Münster, 2012.
- Jensen, Janus Møller. *Denmark and the Crusades, 1400-1650*. BRILL, 2007.
- Jr, John D. Wright. *Transylvania: Tutor to the West*. University Press of Kentucky, 2006.
- Judson, Pieter M., and Marsha L. Rozenblit. *Constructing Nationalities in East Central Europe*. Berghahn Books, 2005.
- Kann, Robert A. *A History of the Habsburg Empire, 1526-1918*. University of California Press, 1980.
- Kaplan, Benjamin J. *Divided by Faith: Religious Conflict and the Practice of Toleration in Early Modern Europe*. Harvard University Press, 2009.
- Keller, Adolf Stewart, and George Stewart. *Protestant Europe: Its Crisis and Outlook*. Kessinger Publishing, 2005.
- Kerr (ed), Ralph Francis. *The History Lf the Popes*. Taylor & Francis, n.d.

- Keul, István. *Early Modern Religious Communities in East-Central Europe: Ethnic Diversity, Denominational Plurality, and Corporative Politics in the Principality of Transylvania (1526-1691)*. BRILL, 2009.
- Kia, Mehrdad. *Daily Life in the Ottoman Empire*. ABC-CLIO, 2011.
- Kington-Oliphant, Thomas Laurence. *Rome and Reform*. Ardent Media, 1971.
- Kirschbaum, Stanislav J. *A History of Slovakia: The Struggle for Survival*. Palgrave Macmillan, 1996.
- Kish, George Alex. *The Origins of the Baptist Movement Among the Hungarians: A History of the Baptists in the Kingdom of Hungary From 1846 to 1893*. BRILL, 2011.
- Knijff, Philip. *Bibliographia Sociniana: A Bibliographical Reference Tool for the Study of Dutch Socinianism and Antitrinitarianism*. Uitgeverij Verloren, 2004.
- Kocsis, Károly, and Eszter Kocsisné Hodosi. *Ethnic Geography of the Hungarian Minorities in the Carpathian Basin*. Simon Publications LLC, 2001.
- Kohn, George C. *Dictionary of Wars*. Infobase Publishing, 2006.
- Kohn, Hans, and Craig J. Calhoun. *The Idea Of Nationalism: A Study In Its Origins And Background*. Transaction Publishers, 2005.
- Kolb, Robert. *Lutheran Ecclesiastical Culture, 1550-1675*. BRILL, 2008.
- Köpeczi, Béla, László Makkai, and Zoltán Szász. *Erdély története : három kötetben 2. kt.: 1606-tól 1830-ig / szerk. Makkai László, Szász Zoltán*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1986.
- Køppen, Adolph Ludvig. *The World in the Middle Ages: An Historical Geography, with Accounts of the Origin and Development, the Institutions and Literature, the Manners and Customs of Three Nations in Europe, Western Asia, and Northern Africa, from the Close of the Fourth to the Middle of the Fifteenth Century*. D. Appleton, 1854.
- Kós, Károly. *Transylvania: an outline of its cultural history*. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989.
- Kósa, László, István Fodor, Tünde Vajda, Mihály Szegedy-Maszák, and Tibor Valuch. *A cultural history of Hungary*. Corvina, 1999.
- Kuzmics, Helmut, and Roland Axtmann. *Authority, State and National Character: The Civilizing Process in Austria and England, 1700-1900*. Ashgate Publishing, Ltd., 2007.
- Lamson, Alvan, Ezra Stiles Gannett, George Edward Ellis, and George Putnam. *The Christian examiner and religious miscellany*. Crosby, Nichols, & Co., 1855.

- Lendvai, Paul. *The Hungarians: A Thousand Years of Victory in Defeat*. C. Hurst & Co. Publishers, 2003.
- Leppin, Volker, and Ulrich A. Wien. *Konfessionsbildung und Konfessionskultur in Siebenbürgen in der Frühen Neuzeit*. Franz Steiner Verlag, 2005.
- Levy, Leonard Williams. *Blasphemy: Verbal Offense Against the Sacred, from Moses to Salman Rushdie*. UNC Press Books, 1995.
- Lieber, Francis. *Encyclopedia Americana*, 1831.
- Livezeanu, Irina. *Cultural Politics in Greater Romania: Regionalism, Nation Building & Ethnic Struggle, 1918-1930*. Cornell University Press, 2000.
- Louthan, Howard, Gary B. Cohen, and Franz A. J. Szabo. *Diversity and Dissent: Negotiating Religious Difference in Central Europe, 1500-1800*. Berghahn Books, 2011.
- Lukinich, Imre. *A History of Hungary in Biographical Sketches*. Ayer Publishing, 1937.
- Maag, Karin. *The Reformation in Eastern and Central Europe*. Scholar Press, 1997.
- Madariaga, Isabel de. *Ivan the Terrible*. Yale University Press, 2006.
- Mansel, Philip, and Torsten Riotte. *Monarchy and Exile: The Politics of Legitimacy from Marie de Médicis to Wilhelm II*. Palgrave Macmillan, 2011.
- Marshall, Sherrin. *Women in reformation and counter-reformation Europe: public and private worlds*. Indiana University Press, 1989.
- McCarthy, Carmel, and John F. Healey. *Biblical & Near Eastern Essays*. Continuum International Publishing Group, 2004.
- McGuckin, John Anthony. *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*. John Wiley & Sons, 2011.
- . *The Orthodox Church: An Introduction to its History, Doctrine, and Spiritual Culture*. John Wiley & Sons, 2010.
- McKim, Donald K., and David F. Wright. *Encyclopedia of the Reformed Faith*. Westminster John Knox Press, 1992.
- Mikaberidze, Alexander. *Conflict and Conquest in the Islamic World: A Historical Encyclopedia: A Historical Encyclopedia*. ABC-CLIO, 2011.
- Mikó, Imre. *Erdélyi történelmi adatok*. Kolosvar: Ref. Fotanoda Betuivel, 1862.
- Millar, Simon. *Vienna 1683: Christian Europe rpels the Ottomans*. Osprey Publishing, 2008.

- Minahan, James. *One Europe, Many Nations: A Historical Dictionary of European National Groups*. Greenwood Publishing Group, 2000.
- Mitu, Sorin. *National Identity of Romanians in Transylvania*. Central European University Press, 2001.
- Molnár, Miklós. *A concise history of Hungary*. Cambridge, U.K.; New York: Cambridge University Press, 2001.
- . *A concise history of Hungary*. Cambridge University Press, 2001.
- Mór, Jókai. *The Golden Age in Transylvania*. Echo Library, 2010.
- Moricz, Zsigmond. *Be Faithful Unto Death*. Central European University Press, 1996.
- Mosheim, Johann Lorenz von. *Institutes of ecclesiastical history, ancient and modern. A new and literal tr. by J. Murdock, ed. with additions, by H. Soames*, 1841.
- Muir, Edward. *Ritual in Early Modern Europe*. Cambridge University Press, 2005.
- Mulsow, Martin, and Jan Rohls. *Socinianism And Arminianism: Antitrinitarians, Calvinists, And Cultural Exchange in Seventeenth-century Europe*. BRILL, 2005.
- Nagy, Géza. *A református egyház története 1608-1715*. Máriabesnyo; Gödöllo: Attraktor, 2008.
- Netea, Vasile. *Istoria memorandumului românilor din Transilvania și Banat*. Editura Europa Nova, 1993.
- Neumann, Victor. *Between Words and Reality: Studies on the Politics of Recognition and the Changes of Regime in Contemporary Romania*. CRVP, 2000.
- New, Alfred Henry. *The history of Austria*, 1859.
- Nexon, Daniel H. *The Struggle for Power in Early Modern Europe: Religious Conflict, Dynastic Empires, and International Change*. Princeton University Press, 2011.
- Nicolle, David. *El Cid and the Reconquista 1050-1492*. Osprey Publishing, 1988.
- Noble, Thomas F. X., Barry Strauss, Duane J. Osheim, Kristen B. Neuschel, and Elinor Ann Accampo. *Western Civilization: Beyond Boundaries, 1300-1815*. Cengage Learning, 2010.
- Nolan, Cathal J. *The Age of Wars of Religion, 1000-1650: An Encyclopedia of Global Warfare and Civilization*. Greenwood Publishing Group, 2006.
- Office, Great Britain Foreign and Commonwealth. *British and foreign state papers*. H.M.S.O., 1852.
- Old, Hughes Oliphant. *The Reading and Preaching of the Scriptures in the Worship of the Christian Church: Moderatism, Pietism, and Awakening*. Wm. B. Eerdmans Publishing, 2004.

- Olson, James Stuart. *An Ethnohistorical Dictionary of the Russian and Soviet Empires*. Greenwood Publishing Group, 1994.
- Page, Melvin E. *Colonialism: An International Social, Cultural, and Political Encyclopedia*. ABC-CLIO, 2003.
- Paget, John. *Hungary and Transylvania; with remarks on their condition*, 1839.
- Pakucs, Maria. *Sibiu - Hermannstadt: Oriental Trade in Sixteenth Century Transylvania*. Böhlau Verlag Köln Weimar, 2007.
- Parish, Helen, and William G. Naphy. *Religion and Superstition in Reformation Europe*. Manchester University Press, 2003.
- Parker, G. *The Thirty Years' War*. Routledge, 1997.
- Parry, Ken. *The Blackwell Companion to Eastern Christianity*. John Wiley & Sons, 2010.
- Patai, Raphael. *The Jews of Hungary: History, Culture, Psychology*. Wayne State University Press, 1996.
- Penson, Oskar Halecki, W: F. Reddaway, J. H. *The Cambridge History of Poland*. CUP Archive, n.d.
- Péter, Katalin. *A magyar romlásnak századában*. [Budapest]: Gondolat, 1975.
- . *Beloved Children: History of Aristocratic Childhood in Hungary in the Early Modern Age*. Central European University Press, 2001.
- Peti, Agnieszka Barszczewska-Lehel. *Integrating minorities: traditional communities and modernization*. Editura ISPMN, n.d.
- Pettegree, A. *The Reformation World*. Routledge, 2000.
- Pettegree, Andrew, Alastair Duke, and Gillian Lewis. *Calvinism in Europe, 1540-1620*. Cambridge University Press, 1996.
- Pettegree, Andrew. *The Early Reformation in Europe*. Cambridge University Press, 1992.
- Philpott, Daniel. *Revolutions in Sovereignty: How Ideas Shaped Modern International Relations*. Princeton University Press, 2008.
- Pippal, Martina. *A Short History of Art in Vienna*. C.H.Beck, 2001.
- Polišenský, Josef V., and Frederick Snider. *War and Society in Europe, 1618-1648*. Cambridge University Press, 1978.
- Polišenský, Josef V. *The Thirty Years War*. University of California Press, 1971.

- Pop, Ioan, Thomas Năgler, and András Magyari. *Istoria Transilvaniei*. Vol. 2. Cluj-Napoca: Institutul Cultural Român, 2005.
- Porshnev, B. F., and Paul Dukes. *Muscovy and Sweden in the Thirty Years' War 1630-1635*. Cambridge University Press, 1995.
- Porter, Roy, and Mikulas Teich. *The Renaissance in National Context*. Cambridge University Press, 1991.
- Postan, M. M. *The Cambridge Economic History of Europe from the Decline of the Roman Empire: Volume 1, Agrarian Life of the Middle Ages*. Cambridge University Press, 1966.
- Puy, Henry Walter De. *The history of Hungary and the late Hungarian war: Kossuth and his generals*. Phinney, 1858.
- Rădvan, Laurențiu. *At Europe's Borders: Medieval Towns in the Romanian Principalities*. BRILL, 2010.
- Ramet, Sabrina P. *Religion and Nationalism in Soviet and East European Politics, rev. ed.* Duke University Press, 1989.
- Ranke, Leopold Von. *Ferdinand I and Maximilian II of Austria: An Essay on the Political and Religious State of Germany Immediately After the Reformation*. AMS Press, 1853.
- Reill, Dominique. *Nationalists Who Feared the Nation: Adriatic Multi-Nationalism in Habsburg Dalmatia, Trieste, and Venice*. Stanford University Press, 2012.
- Révész, Imre. *A magyar Protestantizmus Története a Keresztyénség egyetemes fejlődésének keretében*. Cluj-Kolozsvár: Minerva, 1923.
- Révész, Imre, and Sándor Bíró. *A Magyar református egyház története*. Budapest: Kossuth, 1949.
- Ringmar, Erik. *Identity, Interest and Action: A Cultural Explanation of Sweden's Intervention in the Thirty Years War*. Cambridge University Press, 2008.
- Ristelhueber, René. *A History of the Balkan Peoples*. Ardent Media, 1971.
- Roe, Thomas. *The negotiations ... in his embassy to the ottoman Porte from the year. 1621-28 inclusive. Now first publ. from the originals*. Richardson, 1740.
- Rohdewald, Stefan, David A. Frick, and Stefan Wiederkehr. *Litauen und Ruthenien: Studien zu einer transkulturellen Kommunikationsregion(15.-18. Jahrhundert)*. Otto Harrassowitz Verlag, 2007.

- Roman, Eric. *Austria-Hungary and the Successor States: A Reference Guide from the Renaissance to the Present*. Infobase Publishing, 2009.
- Rush, William W. Epley, Robert S. *Multinational Operations, Alliances, and International Military Cooperation Past and Future*. Government Printing Office, n.d.
- S, E. O. *Hungary and its revolutions, with a memoir of L. Kossuth*, 1854.
- Safley, Thomas Max. *A Companion to Multiconfessionalism in the Early Modern World*. BRILL, 2011.
- Sandler, Stanley. *Ground Warfare: An International Encyclopedia*. ABC-CLIO, 2002.
- Scribner, Robert, Roy Porter, and Mikulas Teich. *The Reformation in National Context*. Cambridge University Press, 1994.
- Seton-Watson, Hugh. *Nations and States: An Enquiry Into the Origins of Nations and the Politics of Nationalism*. Taylor & Francis, 1977.
- Seton-Watson, R. W. *A History of the Roumanians*. CUP Archive, 1934.
- Setton, Kenneth Meyer. *The Papacy and the Levant, 1204-1571*. American Philosophical Society, 1984.
- . *Venice, Austria, and the Turks in the Seventeenth Century*. American Philosophical Society, 1991.
- Shaw, Stanford J. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Volume 1, Empire of the Gazis: The Rise and Decline of the Ottoman Empire 1280-1808*. Cambridge University Press, 1976.
- Shore, Paul. *Jesuits and the Politics of Religious Pluralism in Eighteenth Century Transylvania: Culture, Politics, and Religion, 1693-1773*. Ashgate Publishing, Ltd., 2007.
- Sicker, Martin. *The Islamic World in Decline: From the Treaty of Karlowitz to the Disintegration of the Ottoman Empire*. Greenwood Publishing Group, 2001.
- Smith, Goldwin. *Lectures And Essays*. Kessinger Publishing, 2004.
- Solsten, Eric. *Germany: A Country Study*. DIANE Publishing, 1999.
- Spontone, Ciro. *Historia della Transilvania*. appresso Giacomo Sarzina, 1638.
- Stavrianos, Leften Stavros, and Traian Stoianovich. *The Balkans Since 1453*. C. Hurst & Co. Publishers, 2000.
- Stayer, James M. *The German Peasants' War and Anabaptist Community of Goods*. McGill-Queen's Press - MQUP, 1994.

- Steffen, Sylvester L. *Religion & Civility: The Primacy Of Conscience*. AuthorHouse, 2004.
- Stowell, William Hendry. *The Eclectic review*. s.n., 1806.
- Sugar, Peter F., and Péter Hanák. *A History of Hungary*. Indiana University Press, 1994.
- Sugar, Peter F. *Southeastern Europe Under Ottoman Rule, 1354-1804*. University of Washington Press, 1993.
- Szabad, Imre. *Hungary, past and present: embracing its history from the Magyar conquest to the present time : with a sketch of Hungarian literature*. Black, 1854.
- Szabó, András. "Téged Isten dicsérünk" : Bocskai István, Erdély és Magyarország fejedelme. Budapest: A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2006.
- Szabo, Imre. *The state policy of modern Europe from the beginning of the sixteenth century to the present time ....* Longman, Brown, Green, Longmans and Roberts, 1857.
- Szamosközy, István, and István Sinkovics. *Erdély története : (1598-1599, 1603)*. [Budapest]: Magyar Helikon, 1977.
- Szamoskozy, Istvan, and Istvan Sinkovics. *Erdely tortenete : irta Szamoskozy Istvan*. Budapest: Magyar Helikon, 1963.
- Szilágyi, Sándor. *Báthory Gábor fejedelem története*, 1867.
- Teich, Mikuláš, Dušan Kováč, and Martin D. Brown. *Slovakia in History*. Cambridge University Press, 2011.
- The Monthly repository and review of theology and general literature*. London: C. Fox, Paternoster Row, 1831.
- The Transformation of the Nation-state in Europe at the Dawn of the 21st Century: Proceedings of the UniDem Seminar Organised in Nancy from 6 to 8 November 1997, in Co-operation with the Institut de Recherches Sur L'évolution de la Nation Et de L'Etat en Europe (IRENEE), Faculty of Law, University of Nancy*. Council of Europe, 1998.
- Thomas, Andrew L. *A House Divided: Wittelsbach Confessional Court Cultures in the Holy Roman Empire, C. 1550-1650*. BRILL, 2010.
- Thomas Henry, Dyer. *The History of Modern Europe from the fall of Constantinople in 1453 to the war in thè Crimea in 1857*. S. Murray, 1861.
- Thou, Jacques Auguste de, and Rémond de Sainte-Albine. *Abrégé de l'histoire universelle*, 1759.
- Tracy, James D. *Emperor Charles V, Impresario of War: Campaign Strategy, International Finance, and Domestic Politics*. Cambridge University Press, 2002.

- . *Europe's Reformations, 1450-1650: Doctrine, Politics, And Community*. Rowman & Littlefield, 2006.
- Treasure, G. *Richelieu and Mazarin*. Routledge, 1998.
- Trencsényi, Balázs, and Márton Zászkaliczky. *Whose Love of Which Country?: Composite States, National Histories and Patriotic Discourses in Early Modern East Central Europe*. BRILL, 2010.
- Trócsányi, Zsolt. *Erdély központi kormányzata 1540-1690*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1980.
- Tucker, Spencer C. *A Global Chronology of Conflict: From the Ancient World to the Modern Middle East*. ABC-CLIO, 2009.
- Turnock, David. *The Making of Eastern Europe: From the Earliest Times to 1815*. Taylor & Francis, 1988.
- Twiss, Sir Travers. *The law of nations considered as independent political communities ...* University press, 1861.
- Verdery, Katherine. *The Political Lives Of Dead Bodies: Reburial and Postsocialist Change*. Columbia University Press, 1999.
- Vico, Giambattista, and Giorgio A. Pinton. *Statecraft: The Deeds of Antonio Carafa*. Peter Lang, 2004.
- Wabuda, Susan. *Preaching during the English Reformation*. Cambridge University Press, 2002.
- Wallace, Peter G. *The Long European Reformation: Religion, Political Conflict and the Search for Confirmity, 1350-1750*. Palgrave Macmillan, 2003.
- Wallerstein, Immanuel. *The Modern World-System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy, 1600–1750, With a New Prologue*. University of California Press, 2011.
- Wandycz, Piotr. *The Price of Freedom: A History of East Central Europe from the Middle Ages to the Present*. Routledge, 2001.
- Whaley, Joachim. *Germany and the Holy Roman Empire: Volume I: Maximilian I to the Peace of Westphalia, 1493-1648*. Oxford University Press, 2011.
- Wilbur, Earl Morse. *A History of Unitarianism: In Transylvania, England, and America*. Harvard University Press, 1952.
- Wilson, Peter. *Absolutism in Central Europe*. Routledge, 2000.

- Wilson, Peter Hamish. *The Thirty Years War: Europe's Tragedy*. Harvard University Press, 2009.
- Wright, Anthony D. *The Divisions of French Catholicism, 1629-1645: "The Parting of the Ways"*. Ashgate Publishing, Ltd., 2011.
- Yates, Nigel. *Liturgical Space: Christian Worship and Church Buildings in Western Europe 1500-2000*. Ashgate Publishing, Ltd., 2008.
- Zoványi, Jenő. *A magyarországi protestantizmus története: 1895-ig*. Máriabesnyő-Gödöllo: Attraktor, 2004.
- Zsilinszky, Mihály, József Farkas, Sándor Kovács, and József Pokoly. *A magyarhoni protestáns egyház története ... Farkas József, Kovács Sándor és Pokoly József közreműködésével*. Budapest: Athenaeum, 1907.

Article

- Apáczai, Csere János. "Az Iskolák Főlöteb Szükséges Voltáról És a Magyaroknál Való Barbár Állapotuk Okairól." *Honismeret* XXXVIII, no. 1 (2010). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=82478.
- Borcman, Mariana. "A Page from the History of the Principality of Transylvania." *Bulletin of the Transylvania University of Braşov* 2(51). Social Sciences-Law (2009). <http://but.unitbv.ro/BU2009/BULETIN2009/Series%20VII/BULETIN%20VII%20PDF/229%20borcman%20BUT%202009.pdf>.
- Csaba, Farkas. "Fejedelem És Hatalom. I. Rákóczi György Parainese Más Állam Elméleti Munkák Tükrében." *Történelemtanítás : Online Történelemdidaktikai Folyóirat* 2, no. 1 (2011). http://matarka.hu/cikk_list.php?fusz=88517.
- Dóra, Bobory. "Pálffy Géza: A Magyar Királyság És a Habsburg Monarchia a 16. Században." *Buksz : Kritikai Írások a Társadalomtudományok Köréből* 22, no. 2 (2010). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=79149.
- Elek, Rezi. "Néhány szempont a keresztség unitárius teológiai értelmezéséhez." *Keresztyeny Magvető* 112, no. 1 (2006). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=108104.
- Emil, Niederhauser. "The Bocskai Uprising and Europe." *Kisebbségkutatás, szemle a hazai és külföldi irodalomból* 7 (2005).
- Gábor, Sipos. "Bethlen Miklós és a református egyház." *Erdélyi Múzeum* 65, no. 3-4 (2003). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=44557.

- Géza, Pálffy. "A héregi református egyház a török hódoltság korában." *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio philosophica* 13, no. 2 (2008): 188–203.
- Ildikó, Horn. "Bocskai István a Báthoryak Udvarában." *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio philosophica* 13, no. 2 (1995): 47–56.
- Imre, Dankó. "Magyar Református Egyházak Javainak Tára." *Honismeret* 37, no. 1 (2009). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=41724.
- István, Orosz. "Bocskai István és a hajdúk." *Kisebbségkutatás, szemle a hazai és külföldi irodalomból* 13, no. 3 (2004).
- János, Kalmár. "Les changements des relations de François II Rákóczi et de la politique orientale française en lien avec la révolte hongroise." *Öt kontinens* 7 (2009). http://matarka.hu/cikk_list.php?fusz=52358.
- Jenő, Gergely. "Az erdélyi görög katolikus román egyház." *Regio – Kisebbségtudományi Szemle* 2, no. 3 (1991). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=9625.
- József, Simon. "A filozófia státusa az erdély antitrinitarizmus tradíciójában." *Kereszteny Magvető* 116, no. 2 (2010). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=108123.
- Judit, Balogh. "A székely társadalom Bocskai István korában." *Punlicationes Universitatis Miskolvinensis. Sectio Philosophica* 13, no. 2 (2008). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=53635.
- Károly, Krajnik-Nagy. "A Habsburg birodalom emlékezete." *Korunk* 21, no. 10 (2010). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=73898.
- Katalin, Deme. "Bethlen Gábor Cimeradományai." *Gesta: Fiatal Miskolci történészek folyóirata* 6, no. 1 (n.d.). http://tortenelemszak.uni-miskolc.hu/gesta/gesta200661/200661_29.pdf.
- Lászlóné, Csobai. "A Magyarországi Román Ortodox Egyház helyzete a két világháború közötti időszakban." *A Tiszántúli történész társaság közleméyei* 7 (2010). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=98003.
- Tamás, Kruppa. "A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. Pálffy Géza (2010): A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században." *Iskolakultúra* 22, no. 3 (2012). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=103305.
- Visky, István. "A magyar református egyház újjászerveződése az elcsatolt területeken." *Mediárum: Kommunikáció-Egyház-Társadalom* 2, no. 3–4 (2008). http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=42051.

Zsófia, Gál-Mlakár. “Frigy és békesség legyen...’ A bécsi és zsitvatoroki béke.” *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica* 13, no. 2 (2008).

http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=53635.

Zsuzsanna, Cziraki. „Bethlen Gabor fejedelmi látogatasai Brassoban a varosi szamadaskonyvek tukreben”, *AETAS*, 5/2011, 9.